

Erfgoed
Prinses
Marianne

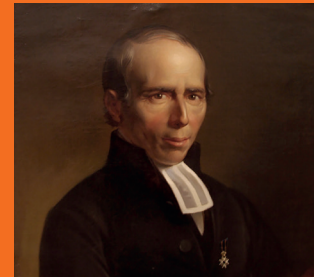
Op reis met prinses Marianne

*een pelgrimage naar het Heilige Land
en een vakantietochtje in Silezië*

Kees van der Leer
Marieke Spliethoff

Inkijxemplaar

Prinses Marianne (1810-1883), de jongste dochter van koning Willem I en Wilhelmina van Pruisen, had een ongelukkig huwelijk. Daarom ging zij vaak op reis, vanaf 1844 veelal vergezeld door haar secretaris en minnaar Johannes van Rossum. Ook reisde zij vaak tussen de diverse kastelen en buitenplaatsen die zij had verworven in Nederland en in het huidige Italië, Duitsland en Polen. In 1849 maakte zij een bijzondere pelgrimsreis naar Palestina, onder leiding van de befaamde kenner van het Heilige Land, dominee Van Senden. Hoewel deze tocht veel aandacht kreeg in de toenmalige pers, werd verzwegen dat de prinses een geheim met zich meedroeg. In de brieven die Van Senden aan zijn familie en vrienden thuis stuurde, komen tal van interessante details voor, die licht werpen op deze pelgrimsreis en de vorstelijke reizigster.

Op reis met prinses Marianne neemt de lezer mee op de vele uitstapjes die de vorstelijke reizigster ondernam. Aan de hand van dagboeken, brieven en de collectie souvenirs die dominee van Senden als geschenk kreeg van de prinses, beschrijven Kees van der Leer en Marieke Spliethoff de reizen van Marianne. Unieke negentiende-eeuwse kaarten en gravures zijn daarbij een belangrijk hulpmiddel.

Zo werpen de auteurs een nieuw licht op deze spraakmakende en eigenzinnige prinses.

**Op reis met
prinses Marianne**

Op reis met prinses Marianne

*een pelgrimage naar het Heilige Land
en een vakantietochtje in Silezië*

Kees van der Leer

Marieke Spliethoff

Inkijkexemplaar

Colofon

Deze publicatie is tot stand gekomen in samenwerking met Stichting Erfgoed Prinses Marianne.

Teksten

C.L. (Kees) van der Leer
M.E. (Marieke) Spliethoff

Vormgeving en beeldbewerking

Ronald Meekel, same-d, Voorburg

ISBN 9789464565195
e-ISBN 9789464565201
NUR 688

© 2025 C.L. (Kees) van der Leer en M.E (Marieke) Spliethoff,
p/a Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen
© 2025 Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

De auteurs hebben getracht de eventuele rechthebbenden van de afbeeldingen te achterhalen. Rechthebbenden die in dit verband niet zijn benaderd wordt verzocht zich met de uitgever in verbinding te stellen.

Deze uitgave is financieel mogelijk gemaakt door

Cultuurfonds Zuid-Holland
Erfgoedpodium Leidschendam-Voorburg
Nelly Hazen
same-d
Stichting Erfgoed Prinses Marianne

Voorzijde omslag: Prinses Marianne op 30-jarige leeftijd, schilderij T. Hilderbrandt, 1840. Collectie Schloß Reinhartshausen

Achterzijde omslag: dominee Van Senden en dominee Van Voorthuijsen, naast een bijbels landschap bij Damascus. Zie afbeeldingen 2.01, 3.18, 1.38

Inhoud

Voorwoord		6
Het leven van prinses Marianne	Kees van der Leer	7
1 Een vorstelijke pelgrimage naar het Heilige Land	Kees van der Leer	10
2 De Oosterse schatten van dominee Van Senden	Marieke Spliethoff	44
3 Dominees als bijzondere vrienden	Kees van der Leer	54
Noten		76
Literatuur		79
Over de auteurs		80

Voorwoord

Prinses Marianne (1810-1883) was de jongste dochter van koning Willem I en Wilhelmina van Pruisen. Zij maakte veelvuldig reizen naar diverse plaatsen in Europa en zelfs daarbuiten.

In dit boek staat de reis van prinses Marianne naar het Heilige Land in 1849-1850 met dominee Van Senden centraal. Over deze reis is vrij veel bekend dankzij de berichten die destijds in de pers verschenen en de dagboeken en brieven die geschreven zijn door reisgenoten van de prinses. Auteurs Kees van der Leer en Marieke Spliethoff hebben de taak op zich genomen om er een bijzonder reisverslag van te maken. Aan de hand van vele illustraties, waaronder gravures afkomstig uit zeldzame negentiende-eeuwse boeken, nemen zij de lezer mee naar plaatsen die Marianne tijdens haar reis bezocht zal hebben. Maar ook de vermoedelijke geboorteakte van de buitenechtelijke zoon van de prinses, die tijdens de reis naar het Heilige Land werd geboren, komt ter sprake. Diverse souvenirs die werden meegebracht uit het Heilige Land, worden besproken, waaronder gedroogde bloemen, een mummie, grafbeeldjes en olielampjes. Deze voorwerpen behoren nu tot de collectie van Paleis Het Loo.

Prinses Marianne nodigde regelmatig haar bevriende dominees uit voor een reis naar haar buitenlandse bezittingen. Het boek besteedt eveneens aandacht aan de reis die Mariannes geliefde dominee Van Voorthuijsen in 1881 maakte naar haar landgoederen in Silezië, het huidige Polen.

Dit alles maakt deze uitgave bijzonder interessant en relevant om het leven van deze eigenzinnige en getalenteerde prinses te begrijpen in de sociale, culturele en maatschappelijke context van de tijd waarin zij leefde.

De in 2020 opgerichte Stichting Erfgoed Prinses Marianne presenteert u dan ook met trots deze publicatie, die een bijdrage zal leveren aan het vergroten van de bekendheid van deze unieke prinses.

Ik wens u veel lees- maar zeker ook veel kijkplezier!

Tilly Zwartepoorte,
voorzitter Stichting Erfgoed Prinses Marianne

Het leven van prinses Marianne

Prinses Marianne was de jongste dochter van Willem Frederik van Oranje-Nassau (1772-1843) en zijn echtgenote Wilhelmina van Pruisen (1774-1837). Zij werd in 1810 geboren in Berlijn waar haar ouders, op de vlucht voor Napoleon, onderdak hadden gevonden bij de ouders van Wilhelmina van Pruisen. In 1813 keerde de Oranjefamilie terug naar Nederland, waar Willem Frederik al snel koning Willem I werd. Marianne trouwde in 1830 met haar neef Albrecht van Pruisen (1809-1872), met wie zij als kind in Berlijn had gespeeld en op wie zij, naar zij onthulde in een van haar vele brieven, als 13-jarig meisje heimelijk verliefd was geworden. Er werden vijf kinderen geboren, van wie er twee jong overleden.

Maar het huwelijk werd een drama. Albrecht nam het niet zo nauw met de huwelijkstrouw en begon zelfs een relatie met Mariannes hofdame Rosalie von Rauch (1820-1879). Omdat Albrecht graag wilde trouwen met Rosalie diende hij bij het Duitse gerechtshof een verzoek tot echtscheiding in, met als voornaamste argument dat zijn gezondheid ernstig leed onder de aanwezigheid van Marianne. Om alle huwelijksspanningen te ontlopen ging Marianne veel op reis, veelal naar Italië. Hier kocht zij in 1843 een villa aan het Comomeer, een villa vol kunstschaten die zij naar haar oudste dochter noemde: villa Carlotta. In hetzelfde jaar erfde zij van haar overleden moeder kloostergoederen in Camenz in Silezië in het huidige Polen. Zij liet hier een groot paleis bouwen, een kasteel in neo-gotische stijl. Dit moest het stamslot worden voor haar nakomelingen. Toen haar oudste zoon Albert in 1873 trouwde, kreeg hij dan ook dit kasteel als huwelijksgeschenk. Haar oudste dochter Charlotte, die in 1850 huwde, had van Marianne de villa Carlotta cadeau gekregen. Marianne kocht kort hierna zelf in Rome de villa Celimontana, waar zij veel kunstenaars ontving en een grote kunstverzameling aanlegde.

Omstreeks 1844 had Marianne een lakei aan haar eigen hofhouding toegevoegd: Johannes van Rossum (1809-1873). Hij was gehuwd met Catharina Keijzer (1816-1861), een tapster, maar het huwelijk bleef kinderloos. Marianne benoemde hem tot haar secretaris en bibliothecaris. Hij werd haar minnaar en haar onafscheidelijke levensgezel. Hij gaf haar de genegenheid die Albrecht haar niet kon schenken en met hem kon zij uitgebreid over godsdienstige zaken praten. Voor hem kocht zij het jachtslot Weisswasser, dichtbij Camenz. In 1848 kocht Marianne de buitenplaats Rusthof in Voorburg, zodat zij dicht bij haar Haagse familie kon zijn van wie zij goede raad en steun verwachtte. Bovendien beloofde de naam van dit buiten de rust waar zij zo naar verlangde. Op 28 maart 1849 werd de echtscheiding uitgesproken, waarbij Albrecht als enige schuldige werd aangewezen. Door deze echtscheiding verloor Marianne uiteraard haar bevoorrechte positie aan het Pruisische hof. In 1849 bleek Marianne in verwachting van een kind van Johannes van Rossum. Als camouflage ondernam zij, met een klein gezelschap, onder leiding van dominee Van Senden, een reis naar Palestina, via Sicilië, waar haar buitenechtelijke zoon Johannes Willem werd geboren. Voorlopig liet Marianne de pasgeborene achter op Sicilië en reisde verder naar Palestina. Wanneer Oranjepinsen buitenechtelijke kinderen kregen, werden deze steevast elders ondergebracht onder een andere naam. Marianne besloot echter Johannes Willem, die 'uit liefde was geboren', zelf openlijk op te voeden. Dit leidde tot grote conflicten met haar familie, die niets moest hebben van deze 'zoon van nota bene een lakei'. Om de kleine Johannes Willem toch een goede toekomst te geven kocht Marianne voor hem in 1855 in Duitsland kasteel Reinhartshausen, dichtbij Wiesbaden. Aan dit kasteel liet zij een museum bouwen, waarin zij haar grote kunstverzameling onderbracht.

De diepgelovige Marianne onderhield veel contacten met dominees, die zij soms uitnodigde voor een reisje naar haar landgoederen. In de vele brieven aan hen deelde zij onder andere haar verdriet over het vroegtijdig overlijden in 1861 van haar oogappel Johannes Willem, die zij 'de bloem van haar ouderdom' noemde, en haar droefenis over het heengaan in 1873 van Johannes van Rossum, met wie zij 30 jaar lang lief en leed had gedeeld. Maar ondanks alle tegenslagen en verdriet ontwikkelde Marianne zich tot een krachtige vrouw met een sterke wil, die veel betekende voor de bevolking en voor de werkgelegenheid in de gebieden waar zij verbleef, mede doordat zij wegen liet aanleggen, fabrieken, scholen en kerken liet bouwen en royaal giften aan minderbedeelden liet uitdelen.

Zij zou in mei 1883 in Reinhartshausen overlijden, waar zij werd begraven naast haar minnaar Johannes van Rossum.

Twee kaarten in de negentiende-eeuwse *Stieler's Hand-Atlas* (N°. 11). Links de kaart van Europa omstreeks 1859 en rechts de kaart van Palestina omstreeks 1860. Collectie auteur. In deze kaarten is door de vormgever de heenreis in oranje lijnen en de terugreis in gele lijnen weergegeven. Zie de binnenzijde van het omslag voor de nummers en de geografische namen.

De reis van prinses Marianne en haar reisgezelschap begon op 2 juli 1849 te Voorburg en liep via Amsterdam, de Middellandse Zee en Sicilië naar Egypte en Palestina. Er werd ruim de tijd genomen om belangrijke plaatsen onderweg te bezichtigen en hoogwaardigheidsbekleders te ontmoeten. Halverwege Sicilië ging prinses Marianne met een klein deel van het gezelschap van boord, om zich na zo'n 9 weken weer in Catania bij het reisgezelschap te voegen en gezamenlijk door te varen naar Egypte en Palestina. De rondreis door Palestina zou zo'n 16 weken in beslag nemen.

Het reisgezelschap bestond uit prinses Marianne, Johannes van Rossum (secretaris en geliefde van de prinses), Dirk van Rossum (een broer van Johannes), dominee Van Senden (kenner van het Heilige Land), Jan Dirk Peletier (boekhouder van de prinses en schrijver van een dagboek van de reis), Jacobus Hartman (hofmeester en lakei van de prinses), de heer Bolle, de heer Stoffel, de heer Van Dijk, een hofdame en tenminste twee anderen, die niet bij name genoemd worden. Ze reisden per stoomboot en stoomtrein, in koetsen en op paarden, ezels en kamelen. Overnacht werd op de boot, in hotels, tenten, schuren, kloosters en soms bij particulieren.

Op 22 juli 1850 keerde prinses Marianne terug op haar buitenplaats in Voorburg, na een bijzondere reis van 55 weken.

Stufen des Bodenreliefs.

- Die Küstenebenen von 0 bis 500 Pariser Fues.
- El Ghôr, das Jordanthal, Boden-
depression unter die Meeressf. v. 0 bis -1250
- Plateauländer zu beiden Seiten
des Depressionsgebietes von 500 bis 3000
- Gebirgsland über 3000'

KARTE
VON
PALAESTINA

nach den zuverlässigsten alten und neuen Quellen

von
K. v. RAUMER.

Neue berichtigte Ausgabe.

Maassstab = 1:1100000

0 1 2 3 4 5
Deutsche Meilen, 15 = 1
0 5 10 15 20 25
Römische Meilen, 75 = 1